

СЕРГІЙ МАКУС
(13.11.1950 — 02.12.2023)

Найкращому другу

Та ні, це аж ніяк не кінець історії, радше нескінченна історія, довгострокова перспектива в розхожих нині термінах. Механізми тривалої пам'яті не включаються, і час не запускається у зворот слухними дієслівними формами. Хіба що спробувати Future in Past, як в англійській, що для нас незвично. Я постійно чекаю на твій дзвінок. І переглядаю пошту. Власне, як і впродовж усіх цих майже двох років твоєї хвороби, яка, здавалося б, нізвідки взялася, а може, була спровокована подіями та приспіла разом із підступною війною, руйнуваннями та незліченними втратами. Не те щоб глухий розпач і нестерпний смуток не прослизують у сплутану свідомість відгуком на неймовірне, на те, чого не може бути у принципі, але передчуття листа, на який я чекаю, повертає до дійсності. Адже ти текстова людина, любиш тексти, хороші тексти, хоч би хто їх написав. Відгукуєшся навіть на мої останні стійкі уподобання — Вельбека та Ісигуро, хоча із сьогоdnішнім романом одного з них, анонсованим як

завершення авторської кар'єри, ще не ознайомився. Натомість не відривався від мемуарів. З твоїх слів, «прочитав за ними все ХХ століття».

Із соціологією — та сама пристрасть, особлива схильність до хороших книг, особлива інтуїція вбачати нагромадження соціальних структур у суспільному бутті й безпомилково визначати їх як складний організаційний конгломерат або ж інституційну ієрархію макро- та мікрофігур. Сповна відповідно до формули «соціологічного зору», яку я собі колись-то придумала. «Школа — смак — уява».

Школа — соціологічна класика, насичена найкращими іменами, знання та осмислення їхніх праць та ідей, ні з ким не зіставні, й особливо парадигми нерівності соціального світу, в соціальному світі, що іноді аж нетямишся від всепоглинальної зосередженості на цьому предметі, який ти сприймаєш та опи-суєш, здавалося б, сухими констатаціями, де неприйнятні емоційні оцінки, але, як я розумію, за цим завжди стоїть непохитна присутність образу чогось неправильного, несправедливого, того, що має бути перевстановлено. «Сиджу на бульварі *Liberté*», — кажу я по телефону, ти посміхаєшся.

Смак, або почуття міри не зраджує тебе зазвичай — вроджена, схоже, якість, генетичний подарунок, що дає змогу утримувати відповідність слів і цифр, які часто постають в наших текстах як головний, визначальний аргумент. В тебе не так, за всієї значущості переконливої статистики; і висновки твої — це «соціологічні наближення» (як зазначено у назві нещодавно виданої праці), аж ніяк не самовпевнена істина, а лише підступи до неї.

Ну а *уява* завжди промовисто прохоплюється у численних нюансах, ідентичностях, просторах та часах огляду — все є у твоїх статтях, які варто читати та перечитувати, осягаючи смак соціології. Уявлюваний порядок проєціюється і на колеґ, авторів, скажімо, інститутської книги про Україну у 2023 році, котрим за правом наукового редактора встановлено жорсткий дедлайн подання матеріалів. Відчуваю, як ти помітно радієш вчасно надісланому від нашого відділу розділу до книги. Але, звісно ж, — це не авторам ти покладаєш дедлайн, а собі самому, — встигнути будь-що-будь...

Скільки я пам'ятаю себе в Інституті, ти був, ти завжди там є — виступаєш на вченій раді, заходиш до нашого відділу на вогник і щось цікаве розповідаєш, вголос і негласно встаєш на захист у складних ситуаціях. Ти з тих рідкісних для мене людей, хто розуміє мої прагнення та вчинки, з ким особливо привабливо разом працювати. І жодних сумнівів щодо твоєї реакції у відповідь. Може, мені вдасться написати щось більш розлоге в улюбленому твоєму жанрі. Але не зараз, не сьогодні, а коли прийде черга, без призначення кінцевого терміну, як сам ти мужньо протистояв тому. Написати, не замислюючись про кінець історії.

Наталія КОСТЕНКО